

GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER OCH RÄTTSSTATSPRINCIPEN

Rapport från besöket i Sverige

den 13–14 oktober 2022

Europeiska ekonomiska
och sociala kommittén

Fundamental Rights and the Rule of Law

Rapport från besöket i Sverige 13–14 oktober 2022

Fyra ledamöter deltog i besöket i Sverige. Delegationen sammanträdde med flera företrädare för det civila samhället, närmare bestämt med organisationer i det civila samhället, arbetsmarknadens parter, media och jurister, å ena sidan, samt med de svenska myndigheterna, å andra sidan. Syftet med föreliggande rapport är att troget återspegla och återge det civila samhällets synpunkter.

1. Grundläggande rättigheter när det gäller arbetsmarknadens parter

Deltagarna var överens om att den unika svenska modellen för **social dialog** fungerar mycket bra och bör upprätthållas. Staten tillhandahåller en arbetsrättslig ram för denna modell, men får inte ingripa i lönesättningen. Arbetsmarknadens parter kan delta i diskussioner om ny lagstiftning via expertgrupper eller samråd med myndigheterna, och i vissa fall kan de avvika från den befintliga lagstiftningen genom kollektivavtal. Enligt deltagarna i den sessionen var ett sådant deltagande avgörande för att upprätthålla den ”svenska modellen”.

Deltagarna förklarade att organisationsgraden i det svenska samhället är hög och att det finns ett stort nätverk av **fackföreningar** med nära kontakter med arbetstagarerna. Vidare angavs att strejkrätten inte gäller när det finns kollektivavtal.

Deltagarna uttryckte oro över **EU-direktivet om minimilöner**. Arbetsmarknadens parter betonade att de behöver ha kvar möjligheten att reglera löner genom kollektiva avtalsförhandlingar, annars kommer inte den ”svenska modellen” att fungera.

En deltagare förklarade att skyddet av **konsumenträttigheter** är starkt i svensk lagstiftning, men att efterlevnaden av och medvetenheten om dessa lagar är bristfällig. Vidare angavs att de svenska myndigheterna ger ekonomiska bidrag till svenska konsumenter för deras hushållsutgifter, men att det var oklart om, när och hur ytterligare bidrag skulle ges under den nuvarande energikrisen.

Arbetsrelaterad brottslighet – det vill säga bedrägeri, regelbrott och brott i arbetslivet – togs upp som en fråga, eftersom denna brottslighet kan förekomma trots att kollektivavtal finns. Det förklarades att regionala skyddsombud, utsedda av fackföreningarna, övervakar säkerhetsåtgärder på olika arbetsplatser. Man uttryckte oro över att de svenska myndigheterna eventuellt skulle avskaffa och/eller försvaga skyddsombuden i framtiden.

2. Föreningsfrihet och mötesfrihet

Deltagarna förklarade att **det civila samhällets organisationer** har stor frihet att själva bestämma hur de organiserar sig, så länge deras struktur säkerställer intern demokrati och öppenhet.

Liksom i andra länder kände deltagarna att utrymmet för det civila samhället minskar. Deltagarna var särskilt bekymrade över **hatpropaganda** i sociala medier, som särskilt riktar sig till unga, kvinnor och personer som bär religiösa symboler. Hatet gör att människor inte vågar uttala sig, vilket i sin tur innebär att färre människor kan förväntas ansluta sig till det civila samhällets organisationer.

Deltagarna påpekade att kriterierna för **fördelning av offentliga medel** blir allt strängare. Kriterierna för demokratiskt styre är krävande, vilket föranledde deltagarna att frukta att myndigheterna kan missbruka dem för att begränsa finansieringen till vissa organisationer i det civila samhället. Myndigheterna förklarade att syftet med de strikta kriterierna är att förhindra offentlig finansiering av sådana organisationer i det civila samhället som motarbetar grundläggande svenska värderingar.

Deltagarna noterade att det är **svårt för vissa organisationer i det civila samhället att öppna ett bankkonto**, vilket de ansåg hindrade föreningsfriheten. Det förklarades att vissa organisationer i det civila samhället, främst mindre organisationer som arbetar med sårbara grupper, inte alltid kan få en sådan e-legitimation som utfärdas av svenska privata banker, vilket i sin tur gör att de inte kan öppna ett konto och arbeta fritt.

Deltagarna uttryckte stor oro över en eventuell negativ utveckling av de svenska myndigheternas strategi rörande frågor som **antirasism, migration och offentlig finansiering av organisationer i det civila samhället**. De ansåg att grundvalarna för mötes- och föreningsfriheten inte nödvändigtvis är hotade i Sverige, men att de förutsättningar som skyddar dessa rättigheter kan stå på spel.

3. Yttrandefrihet och mediefrihet

Deltagarna erkände att situationen vad gäller mediefrihet på det hela taget är bra i Sverige, vilket återspeglas i många globala statistiska uppgifter. De uttryckte sin oro över en eventuell attitydförändring hos de svenska myndigheterna vad gäller mediefriheten, inklusive de garantier som erbjuds radio och tv i allmänhetens tjänst. Deltagarna förklarade att Sverige har den äldsta lagen om pressfrihet i världen och att en sådan befast tradition gör det svårt att begränsa sådana friheter, inklusive mediefrihet. De förklarade vidare att en oberoende **medieombudsman** har i uppdrag att skydda alla typer av press- och etermedier från ingripanden.

Myndigheterna informerade om ett kommande projekt om att stödja finansiering av mediekkanaler. Deltagarna noterade att **spridningen av desinformation** är oroande och att myndigheternas förslag att begränsa den offentliga finansieringen och endast stödja mediekkanaler som inte producerar falska nyheter kan missbrukas. Deltagarna ansåg att detta förslag skulle strida mot lagen om mediefrihet, enligt vilken myndigheterna inte ska påverka medierna.

Deltagarna ansåg att **tillgången till information** i Sverige i allmänhet är mycket bra. Några fall då olika myndigheter hade begränsat den fria tillgången till offentliga uppgifter under covid-19-krisen nämndes dock. Dessa begränsningar kritiserades offentligt av det civila samhällets organisationer och enligt en särskild undersökning hade begränsningarna varit olämpliga.

När det gäller **journalisters säkerhet** ansåg deltagarna hoten mot journalister vara mycket oroande i Sverige. De ansåg att det svenska rättsväsendet saknar erfarenhet på detta område, vilket varit skadligt för offren. Deltagarna noterade också att skyddet av journalister i exil är instabilt i Sverige.

4. **Rätten till likabehandling**

Deltagarna noterade att den verkliga situationen vad gäller diskriminering i Sverige skiljer sig från den idealiserade bild som ofta ges av landet. När det gäller den rättsliga ramen var deltagarna eniga om att **lagen om diskriminering** inte omfattar alla möjliga former av diskriminering och inte heller innehåller särskilda bestämmelser om diskriminering från polisens sida. Myndigheterna bekräftade att de tillsatt en utredning för att undersöka möjligheten att utvidga lagens omfattning. Vissa deltagare tvivlade på oberoendet hos det nyinrättade svenska institutet för mänskliga rättigheter. Slutligen begärde de flesta deltagare att jämställdhetsombudsmannens roll och befogenheter skulle stärkas, medan andra pekade på den viktiga roll som det civila samhällets organisationer spelar på området. Myndigheterna bekräftade att jämställdhetsombudsmannen skulle hantera fler ärenden, utöka dialogen med det civila samhället och antidiskrimineringsbyråerna (där det civila samhällets organisationer utbildar människor och hjälper dem att hävda sina rättigheter) samt öka kunskapen om lagen hos den svenska allmänheten.

Deltagarna förklarade att **personer med funktionsnedsättning** inte beaktas tillräckligt i svensk lagstiftning och i samhället. Det finns till exempel ingen särskild bestämmelse om diskriminering av personer med funktionsnedsättning i svensk straffrätt, vilket gör det svårare att hävda rättigheter i domstol. Deltagarna kritiserade det svenska skolsystemet för att inte i tillräcklig utsträckning utbilda barn om funktionsnedsättningar, och socialtjänsten för att inte vara tillräckligt informerad om de särskilda utmaningar personer med funktionsnedsättning står inför eller om deras rättigheter.

Deltagarna ansåg att det fortfarande förekommer betydande diskriminering av **regnbågsfamiljer** i svensk lagstiftning. Till exempel välkomnade deltagarna i princip den föreslagna ändring av könstillhörighetslagen som myndigheterna lagt fram, men kritiserade den också för att inte vara tillräckligt långtgående. En deltagare förklarade att under den tid personer genomgår de olika medicinska utredningar som föregår ett juridiskt könsbyte stämmer deras id-kort inte. Detta kan innebära en period av förödmjukelse för de berörda personerna och leda till identitetsproblem. Deltagarna noterade även att äldre hbtqi-personer diskrimineras när de kommer på vårdhem på grund av bristande hänsyn till deras specifika behov. Dessutom ansåg de att kriterierna för beviljande av asyl

på grundval av sexuell läggning eller könsidentitet inte genomförs korrekt, vilket leder till att vissa hbtqi-personer nekats asyl.

När det gäller **jämställdhet** uppgav deltagarna att många problem kvarstår i det svenska samhället, såsom löneklyftan, trakasserier och ojämlik behandling av kvinnor med funktionsnedsättning jämfört med män med funktionsnedsättning. En positiv utveckling ansågs vara att rapporteringen av könsrelaterat våld är bättre än i de flesta andra länder, vilket har lett till att Sverige hör till de länder som har flest rapporterade våldtäkter per år i världen. Deltagarna ansåg dock att den svenska polisen och rättsväsendet inte var tillräckligt väl utbildade för att hantera sådana brott, eftersom ett upprörande lågt antal fall ledde till fällande domar.

Några av de byråkratiska hindren för integration av **migranter**, bland annat genom tillträde till arbetsmarknaden, beskrevs kort. Vissa deltagare ansåg att avvisade asylsökande som blir kvar i Sverige, inklusive statslösa personer, tvingas in i fattigdom eftersom de varken får boende, tillgång till arbetsmarknaden eller ekonomiskt stöd. Likväl nämndes det också att vissa papperslösa personer behandlas på vårdcentraler som drivs av det civila samhällets organisationer.

Vissa deltagare ifrågasatte starkt de svenska myndigheternas svar till FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering, i vilket angavs att svensk lagstiftning effektivt skulle förbjuda alla former av **uttryck för rasism**.

Vissa deltagare erkände visserligen att myndigheterna regelbundet träffar det äldre civila samhället i form av en pensionärskommitté, men de ansåg också att **personer över 65 år strukturellt diskrimineras** i det svenska samhället, eftersom de inte beaktas i de flesta lagar och är underrepresenterade i offentliga institutioner. Dessutom fann man att barns rättigheter inte beaktas tillräckligt i beslutsfattandet i Sverige.

Det faktum att Sverige inte ratificerade Internationella arbetsorganisationens konvention om ursprungsbefolkningar beklagades också. Vissa deltagare var oroade över en eventuell attitydförändring hos de svenska myndigheterna i frågor som rör **etnisk profilering och rasprofilering**, muslimska minoriteter eller mindre gynnade barns rättigheter. Företrädare för det civila samhällets organisationer som arbetar inom dessa områden förklarade att de oroar sig för att inte få ytterligare offentlig finansiering. Man hoppades också att den utvärdering av etnisk profilering som den svenska polisen beställt av Brottsförebyggande rådet skulle levereras.

5. Rättsstaten

Deltagarna var eniga om att situationen i Sverige är bra när det gäller rättsstatsprincipen och betonade att svenska domare i en utvärdering angav att de svenska domstolarna åtnjuter en hög grad av oberoende. Deltagarna uttryckte oro över en eventuell ändring av de svenska myndigheternas strategi när det gäller rättsstatsrelaterad politik. En undersökningskommitté som myndigheterna har inrättat undersöker hur **oberoendet hos rättsväsendet** och Domarnämnden, som nominerar domare, skulle kunna stärkas ytterligare. Det förklarades att domare i Sverige endast kan avskedas om de begått ett brott.

Deltagarna betonade att det råder **brist på domare** på grund av rekryteringssvårigheter. Detta har lett till en ökad risk för misstag i förfaranden och till förseningar. För att råda bot på denna situation anlitas yngre och pensionerade domare, som dock inte arbetar på samma socioekonomiska villkor som andra domare.

Deltagarna noterade att **tillgången till rättslig prövning** var ett problem på grund av höga juridiska arvoden. De förklarade att det inte fanns någon rätt till ersättning ens för vinnande part, även om myndigheterna underströk att en avgiftsbefrielse tillämpades efter ett ingripande av jämställdhetsombudsmannen. Enligt deltagarnas bedömning är utbildningen om tillgång till rättslig prövning och medborgerliga rättigheter i allmänhet för låg i Sverige.

Deltagarna förklarade att **lagrådet** förhandsgranskar de flesta lagförslag innan de träder i kraft och kontrollerar att de är förenliga med grundlagarna. Deltagarna uttryckte dock missnöje med att myndigheterna inte alltid följer lagrådets yttrande. De svenska myndigheterna förklarade att lagrådet endast har några dagar på sig att genomföra sin granskning, vilket innebär att vissa aspekter kan förbises. Myndigheterna väljer därför ibland att inte följa lagrådets icke-bindande yttranden.

Deltagarna betonade vikten av att ta itu med fenomenet med **otillbörliga påtryckningar på domare** i sociala medier och i samhället i stort. De förklarade också att den ovan nämnda undersökningskommittén ska behandla denna fråga liksom anonymiseringen av offentliggjorda beslut.

Deltagarna förklarade att det svenska systemet byggde på förtroende, vilket var positivt, men samtidigt innebar att det i princip kunde manipuleras. EU:s arbete med att **bekämpa korruption** var mycket välkommet, eftersom deltagarna ansåg den svenska lagen mot korruption vara alltför godtrogen och inte tillräckligt robust. Myndigheterna bekräftade vikten av att övervaka alla former av korruption och konstaterade att kampen mot korruption är ett ämne som också diskuteras på lokal nivå. Deltagarna ansåg ökningen av den organiserade brottsligheten i Sverige vara alarmerande.

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Ansvarig utgivare: Enheten för besök och publikationer
EESC-2023-26-SV

www.eesc.europa.eu

© Europeiska unionen, 2023
Kopiering tillåten med angivande av källan.

För all användning eller återgivning av foton / illustrationer måste tillstånd
sökas direkt från innehavaren/innehavarna av upphovsrätten.

Europeiska unionens
publikationsbyrå

Print
QE-04-23-361-SV-C
ISBN 978-92-830-5952-3
doi:10.2864/031797

Online
QE-04-23-361-SV-N
ISBN 978-92-830-5948-6
doi:10.2864/170979

SV